

Кривицький Юрій Віталійович,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

МОВА ПРАВА ТА ПРАВОВА РЕФОРМА: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ

Мова – сутність народу, один з основних засобів існування його духовності, розвитку культури. Українська мова не виняток. У мові як давньому багатознаковому шифрувальному коді має значення кожен звук і кожна буква, логічний порядок їх застосування й інтонація. Пригадайте найбільш пам'ятні слова зі свого дитинства. Правильно вжиті вони відкривають їхню красу і зміст. Неправильно застосовані – вимикають доступ до розуміння мови. На жаль, лише з появою мов комп'ютерного програмування інтелектуали збагнули, що навіть один пропущений або неправильно інсталюваний символ руйнує всю конструкцію [1, с. 10]. Мовний фактор відіграє надзвичайно важливу роль у суспільстві, особливо в перехідному, до якого продовжує належати українське. Гострота мовного чинника для більшості сфер суспільного життя зумовлена передусім тривалою історією лінгвоциду українців і нищення української мови та складнощами розв'язання успадкованих з минулого мовних проблем під час становлення й розвитку незалежної Української держави та її національної правової системи. Новітнє українське суспільство мусило дочекатися чергової російсько-української війни (які фактично тривають із перервами з 1658 р.), аби зрозуміти, що мова – це не тільки символ, а й стрижень національної держави, за його відсутності державність у будь-який момент може бути втрачена. Питання мови – це питання національної безпеки країни, адже мова – це те, що в'яже покоління з поколіннями, в'яже території [2].

У свою чергу дієві реформи, зокрема правова, – це єдиний рецепт для здобуття Україною перемоги в широкомасштабній війні, повного звільнення нашої землі від загарбників, відновлення державного суверенітету, вирішення істотних суспільних проблем, серед яких і мовні, перетворення на успішну європейську країну. У суспільстві сформувався запит на осмислення мовного виміру правової реформи та реформаційного аспекту мовного законодавства, мовної політики як на внутрішньодержавному, так і міжнародному рівнях. Розуміння діалектики взаємозв'язку в тріаді «мова – право – реформа» сприятиме підвищенню ефективності здійснення правової реформи, якісному оновленню мовного законодавства, а також забезпечить консолідацію суспільства й творення нової української політичної нації [3, с. 50].

Мова є найважливішим засобом передавання будь-якої інформації, зокрема правового змісту. Завдяки мові відображені у свідомості ознаки стосовно предметів втілюються в матеріальну форму слів і тим самим утворюють основу для ідеальних об'єктів

пізнання – понять і категорій, за допомогою яких відбувається мислення. Звідси слідує, що мова – першооснова не лише конструювання юридичних понять, але й фактор, що безпосередньо впливає на формування і формулювання права, та є невід’ємною складовою його зовнішнього вираження. Воля суб’єкта правотворчості для того, щоб перетворитися у правило (масштаб, еталон) поведінки загального характеру, має об’єктивуватися, тобто отримати виявлення зовні. Іншого способу матеріалізації, крім викладення цієї волі національною мовою та запису її за допомогою певних знаків, людству ще не відомі, тобто без мови неможливе існування права. Точність, ясність і однозначність правових формулювань, їх адекватне мовне втілення, правильне й одноманітне вживання юридичної термінології визначають досконалість законодавства, сприяють правильній реалізації норм права, всебічній охороні та захисту прав і свобод людини та громадянина. Без мови виникнення, розвиток та інші прояви буття права є неможливими. Водночас право також активно впливає на мову. Мова права як особливий різновид національної літературної мови, що пристосований до умов функціонування у сфері правової комунікації, є первинним засобом зміни, оновлення права, зокрема такої її форми як правова реформа [3, с. 52].

У такому випадку на перший план виходить мовний чинник пізнання і здійснення правової реформи, підвищення її ефективності. Слово «реформа» спільно з низкою таких однокорених слів як «реформатор», «реформатство», «реформація», «реформізм», «реформіст», «реформаційний», «реформувати», «дореформений», «пореформений» запозиченні з французької мови; фр. *réforme* «реформа; перетворення; поліпшення» пов’язане з дієсловом *reformar* «реформувати; перетворювати; поліпшувати», що походить від лат. *reformare* «перетворювати; поліпшувати; відбудовувати», утвореного за допомогою префікса *re-* від дієслова *formare* «надавати форму; розвивати; організовувати», похідного від *forma* «форма» [4, с. 68]. При цьому до найпродуктивніших моделей творення юридичних термінів-словосполучень належить «прикметник + іменник», наприклад, «правова реформа» [5, с. 138].

Разом з тим, усі рішення, концепції, проекти правових змін повинні відповідати, поряд з іншими, мовним вимогам – ясності, точності, лаконічності, доступності юридичного тексту. Це не випадково, оскільки особливістю мови правових змін є офіційний характер. У законодавчому акті мовна форма є нормативною та формально закріпленою. Вона не може бути самостійно змінена, викладена іншими словами. Порядок слів, речень і частин тексту повинен залишатися незмінним. Мова правової реформи є мовою суверенної влади суб’єктів реформування, які здійснюють за її допомогою прогресивні перетворення об’єктивного права. Мовна недосконалість правової реформи не є лише частковою недосконалістю, нехтуванням окремим аспектом законодавчих змін.

Мовна недосконалість правової реформи спричиняє недосконалість усіх правових змін, є недоліком, що гальмує правову реформу та шкодить її цілям і завданням. Належна мовна підтримка правової реформи сприяє її ефективній реалізації, створюючи можливості для накопичення, трансформації та передачі в суспільстві відповідної інформації, впливаючи в такий спосіб на формування громадської та експертної думки. Мовний чинник трансляції правової реформи забезпечує комунікацію суспільства та суб'єктів правової реформи, надаючи запланованим процесам змін характеру зрозумілості, відкритості та прозорості, що є основою суспільної довіри і до влади, і до заходів, які вона впроваджує під час здійснення правової реформи. Мова права виступає основою інформаційного простору, який дає можливість впливати на свідомість і поведінку людей на користь правової реформи. Водночас правова реформа передбачає якісне оновлення та вдосконалення національного законодавства, предметом регулювання якого є мовні відносини, порядок застосування мов [6, с. 37].

Отже, мова права – це особливий різновид національної літературної мови, що адаптований до умов функціонування у сфері правової комунікації. За відсутності мовної матерії виникнення, розвиток і функціонування права неможливі. Мова права є первинним засобом зміни права, зокрема такої її форми як правова реформа. У свою чергу право як особливий соціокультурний феномен також активно впливає на мову, регулюючи мовні відносини, визначаючи державну мовну політику та змінюючи мовну ситуацію. Узагальнений концепт теоретичного образу правової реформи як форми істотних, прогресивних правових змін, перевлаштування права обов'язково передбачає якісне мовне оформлення і забезпечення цих правових перетворень. Діалектичний взаємозв'язок мови права та правової реформи полягає в тому, що, з одного боку, мова права безпосередньо впливає і визначає якість та ефективність здійснення правової реформи, а з іншого – остання охоплює перетворення мовного законодавства з урахуванням наявної мовної ситуації в Україні.

Список використаних джерел

1. Кубів С. Українська мова як державна – єднальний чинник нової політичної нації. *Право України*. 2016. № 3. С. 9–10.
2. Гриценко П. Мова – це те, що в'яже покоління з поколінням, в'яже території (інтерв'ю Н. Балюк з хранителем української мови, виступ якого «підірвав» Конституційний Суд і соціальні мережі). URL: <https://wz.lviv.ua/interview/192226-pavlo-hrytsenko-mova-tse-te-shcho-viazhe-pokolinnia-z-pokolinniam-viazhe-terytorii>.
3. Кривийцький Ю. В. Мовний фактор правової реформи: теоретичний аспект. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 1 (106). С. 49–60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknvvs_2018_1_6.

4. Етимологічний словник української мови : У 7 т. Т. 5 : Р–Т / Уклад. : Р. В. Болдирев та ін. / Редкол. : О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін. Київ : Наук. думка, 2006. 704 с.

5. Балтаджи П. М. Юридична мова правозастосовних актів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2008. 205 с.

6. Кривицький Ю. В. Українська мова як чинник ефективності правової реформи. *Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи* : матеріали XVII Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 25 лист. 2021 р.) / Редкол. : В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 34–38.

Макогончук Наталія Віталіївна,

старший викладач кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького, кандидат педагогічних наук, доцент;

Голярдик Наталія Анатоліївна,

доцент кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького, кандидат психологічних наук, доцент

ТЕХНОЛОГІЯ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

В умовах сьогодення необхідним є вивчення української мови з метою використання системи лінгвістичних одиниць для ефективного спілкування у різних життєвих комунікаціях. Вища школа покликана формувати компетентну мовну особистість, яка володітиме вміннями аналізувати інформацію, розв'язувати складні завдання, співпрацювати з іншими людьми тощо. Викладач повинен застосовувати на заняттях такі завдання, які сприяли б не тільки розвитку нової особистості, здатної самореалізуватися в сучасному житті, а й завдання, які набувають для студентів соціально значущого смислу. Саме тому важлива роль відводиться технології проблемного навчання української мови, тенденцією якої є самостійність пізнання, активність, креативність мислення.

На заняттях з «Української мови за професійним спрямуванням» технологія проблемного навчання виявляється у самостійному пошуку студентами правильних рішень під час розв'язування проблемних (мовленнєвих, мовних) ситуацій, пізнавальних вправ і завдань, що організовує викладач, а потім пропонує нову змістову інформацію для